บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพและศักยภาพของชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และเพื่อสร้างรูปแบบการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผลการวิจัยสามารถนำเสนอได้ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์สภาพและศักยภาพของชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา

ตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์สภาพและศักยภาพของชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้สูงอายุ ปราชญ์ชุมชนและผู้นำชุมชน การสำรวจข้อมูลชุมชน รวมทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ นำเสนอผลการศึกษาเป็น 3 ประเด็น คือ (1) การศึกษาสภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา (2) ศักยภาพของชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา และ (3) สภาพและแนวทางแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพของชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา มีรายละเอียดดังนี้

1. สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านท่าต้นปุย เป็นหนึ่งใน 10 หมู่บ้าน ที่อยู่ภายใต้การดูแลของเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ การก่อตั้งชุมชนไม่มีปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรว่าตั้งขึ้นมาในปีหรือ พ.ศ.ใด จากการบอกเล่าของหัวหน้าชุมชนของหมู่บ้านสรุปได้ความว่า ชุมชนบ้านท่าต้นปุยมีชาวบ้านที่มาตั้งถิ่นฐานครั้งแรกนั้นประมาณ 60 ครัวเรือน ซึ่งไม่มีหลักฐานที่แน่ชัดว่ามีการอพยพมาจากที่ใด ต่อมาได้มีการอพยพโยกย้ายมาจากพื้นที่อื่น เช่น อำเภอเมือง อำเภอสารภี อำเภอแม่ริม ปัจจุบันมีประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน จำนวน 99 ครัวเรือน มีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนต่าง ๆ ดังนี้ ทิศเหนือติดกับชุมชนม่วงคำ ทิศใต้ติดกับชุมชนบ้านหนองออน ทิศตะวันออกติดกับชุมชนช่อแล และทิศตะวันตกติดกับชุมชนบ้านปง ลักษณะภูมิประเทศของชุมชนบ้านท่าต้นปุยเป็นพื้นที่ราบระหว่างเทือกเขาและที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง มีลำเหมืองสาธารณะที่รับน้ำมาจากฝายลูกล่างของชลประทานและคลองชลประทานที่รับน้ำมาจากเขื่อนแม่งัดสมบูรณ์ชล สภาพภูมิอากาศค่อนข้างเย็นสบาย มีอุณหภูมิโดยเฉลี่ยตลอดปี 24 องศาเซลเซียส จากสภาพภูมิประเทศในพื้นที่ของชุมชนที่เป็นพื้นราบประกอบกับมีความพร้อมด้านน้ำเพื่อการเกษตรอย่างสมบูรณ์เหมาะแก่การทำการเกษตร ดังนั้นประชาชนส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพหลักคือเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ปลูกข้าวโพด

ผักกาด และถั่วฝักยาวซึ่งถือเป็นพืชผลที่เป็นรายได้หลัก นอกจากนี้อาชีพรองลงมาคือการรับจ้างทั่วไป รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของประชาชน ในชุมชน ประมาณ 30,920 บาท/คน

สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม ด้านการศึกษาเนื่องจากในชุมชนไม่มีโรงเรียนตั้งอยู่ ดังนั้นประชาชนส่วนใหญ่จึงส่งบุตรหลานไปศึกษาในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ใกล้ชุมชน เช่น ระดับปฐมวัยจะส่งไปเรียนที่ศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัยทีปังกรรัศมีโชติและโรงเรียนอนุบาลสานสายใยรักของเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นจะส่งไปเรียนที่โรงเรียนวัดหนองออน ตั้งอยู่ที่หมู่ 10 ตำบลอินทขิล อำเภอแม่แตง สำหรับระดับมัธยมปลายจะส่งไปเรียนที่โรงเรียนในอำเภอเมือง ด้านประชากรและการปกครอง ชุมชนบ้านท่าต้นปุย หมู่ที่ 5 มีจำนวน 99 ครัวเรือน มีประชากรรวมทั้งสิ้น 334 คน แบ่งเป็นชาย 145 คน หญิง 189 คน การปกครองในชุมชนมีหัวหน้าชุมชนและคณะกรรมการชุมชนเป็นผู้ดูแล ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบ ไม่มีความขัดแย้งทางสังคม มีความรักความสามัคคี เคารพในกฎกติกาของชุมชนและให้ความร่วมมือกับผู้นำชุมชน ไม่มีปัญหาการลักขโมย ผู้นำชุมชนเล่าให้ฟังว่า “ชาวบ้านได้มีการกำหนดกติกาในการอยู่ร่วมกัน เช่น ห้ามเล่นการพนันในชุมชนและงานพิธีกรรมทางศาสนา ห้ามทะเลาะชกต่อยกันในงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานที่ชุมชนจัดเองหรือหน่วยงานอื่นจัดขึ้น” (นายรักษ์ [นามสมมุติ], สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2557) ด้านการเมือง พบว่า ประชาชนในชุมชนมีความสนใจในการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น ไม่มีการแบ่งพรรคแบ่งพวกแข่งขันหรือขัดแย้งทางการเมืองที่รุนแรงทุกครั้งที่มีการเลือกตั้งประชาชนจะมาใช้สิทธิเกินกว่าร้อยละ 85 ด้านวัฒนธรรมและความเชื่อ พบว่า ชุมชนบ้านท่าต้นปุยได้ดำเนินวิถีชีวิตตามบรรพบุรุษมาตั้งแต่อดีต มีวัฒนธรรมและความเชื่อต่าง ๆ ที่คล้ายคลึงกับชาวเหนือทั่ว ๆ ไป ได้แก่ ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม วันดี วันเสีย โชคชะตา ลางร้าย การเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งความเชื่อเหล่านี้เป็นพื้นฐานแห่งพิธีกรรมต่าง ๆ รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งได้อนุรักษ์สืบทอดต่อ ๆ กันมาเป็นมรกดทางสังคม เช่น การสืบชะตา การสงเคราะห์ การบูชาท้าวทั้งสี่ การบูชาเทียน การเรียกขวัญ การเลี้ยงผีปู่ผีย่า เป็นต้น พิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ถูกถ่ายทอดและขับเคลื่อนโดยบุคคลที่ประชาชนเลื่อมใสศรัทธา ได้แก่ อาจารย์ทำพิธีกรรม หมอเป่า และพระ วัฒนธรรมและความเชื่อที่สำคัญที่มีผลต่อการดูแลสุขภาพประชาชนที่น่าสนใจมีดังต่อไปนี้

1. การเป่ารักษาโรค เป็นการดูแลรักษาโดยพ่ออาจารย์ประจำหมู่บ้านหรือผู้ที่เป็นหนาน (ผู้ที่ผ่านการอุปสมบทมาแล้ว) ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ อาการป่วยที่ประชาชนส่วนใหญ่นิยมรักษาด้วยการเป่า ได้แก่ บาดแผลทุกชนิด ตุ่มพุพอง งูสวัด ตาแดง โดยมีความเชื่อว่าแผลหรือตุ่มพุพอง ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก ทั้งหลายจะต้องเป่าเพื่อดับไฟ

2. การสืบชะตา เป็นพิธีกรรมที่กระทำให้บุคคลเมื่อฝันหรือถูกทำนายว่าจะมีโชคไม่ดี อาจมีเคราะห์กรรม หรือเกิดเหตุทำให้เจ็บป่วย หรือเพื่อเป็นการขจัดปัดเป่าเมื่อมีเหตุการณ์หรือโชคไม่ดีกับชีวิตหรือครอบครัว เป็นต้น เมื่อต้องการอยากให้พ้นเคราะห์หรือเป็นการต่ออายุจะต้องประกอบพิธีสืบชะตา ด้วยความเชื่อว่าจะทำให้ช่วยต่ออายุให้ยืนยาว พ้นจากความเดือดร้อนวิบัติภัยต่าง ๆ หากจากการป่วยไข้ ซึ่งในการประกอบพิธีกรรมจะเป็นการอาศัยน้ำพระพุทธมนต์ โดยพระสงฆ์จะสวดมนต์เพื่อทำให้เกิดความเป็นศิริมงคลแก่ชีวิตให้ดีขึ้น และเพื่อให้กำลังใจแก่ผู้ที่กำลังมีทุกข์

3. การบูชาเทียน หรือ ปูจาเตียน เป็นการประกอบพิธีกรรมเพื่อป้องกันไม่ให้พบเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะเป็นอันตรายแก่ชีวิต ป้องกันการเกิดเหตุราย ทำให้มีโชคลาภ โชคดี หรือถ้าเกิดอันตรายมากก็ทำให้เบาบางลง โดยประชาชนนิยมให้พระสงฆ์หรือผู้ที่เป็นหนานเป็นผู้ประกอบพิธีจุดเทียนที่วัด หรือหน้าพระพุทธรูป เทียนที่นำมาประกอบพิธีเป็นเทียนที่ทำด้วยขี้ผึ้ง ไส้เทียนทำด้วยสีขาว จำนวน 3 เล่ม

4. การเรียกขวัญ หรือ ฮ้องขวัญ หรือสู่ขวัญ เป็นการประกอบพิธีกับคนที่ประสบเคราะห์กรรม หรือเหตุการณ์ร้ายต่าง ๆ ในชีวิต หรือฟื้นไข้ใหม่ ๆ หรือมีเรื่องที่ทำให้เกิดโชคไม่ดีกับชีวิตจึงประกอบพิธีเรียกขวัญเพื่อให้ขวัญและกำลังใจดีขึ้นโดยมีพ่ออาจารย์เป็นผู้ประกอบพิธีให้ ซึ่งในหมู่บ้านไม่มีพ่ออาจารย์ดังนั้นประชาชนในหมู่บ้านจึงไปหาพ่ออาจารย์ในพื้นที่อื่นที่มีผู้ให้คำแนะนำหรือบอกต่อ ๆ กันมา ประกอบพิธีให้

ด้านครอบครัวและที่อยู่อาศัย มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว สำหรับบุตรที่มีครอบครัวแล้วจะต้องแยกไปตั้งครอบครัวใหม่ แต่ส่วนใหญ่การแยกออกไปตั้งครอบครัวใหม่จะใช้พื้นที่บริเวณเดียวกับครอบครัวเดิมในการก่อสร้างบ้าน ซึ่งเป็นผลให้มีการดูแลพึ่งพากันทั้งด้านสังคมและด้านสุขภาพในลักษณะกลุ่มครอบครัว กลุ่มญาติ พี่น้อง ลักษณะการก่อสร้างบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านชั้นเดียว มีทั้งแบบที่ก่อสร้างด้วยไม้ทั้งหลัง (ก่อสร้างมานานหลายปี) และก่อสร้างด้วยคอนกรีตทั้งหลัง (ก่อสร้างใหม่) บริเวณรอบ ๆ บ้านจะใช้คอนกรีตหรือวัสดุอิฐกั้นทำเป็นรั้ว สำหรับด้านขนบธรรมเนียมประเพณี พบว่า ชุมชนบ้านท่าต้นปุยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ บางส่วนนับถือศาสนาคริสต์ สำหรับการทำบุญและประกอบพิธีทางศาสนานั้นภายในชุมชนไม่มีวัดตั้งอยู่ ประชาชนส่วนใหญ่จึงไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัดหนองออนซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับชุมชน จะมีการทำบุญทุกวันพระ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุจะมาทำร่วมทำบุญเป็นประจำ ในช่วงเข้าพรรษาทุกวันพระจะมีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้า วันที่ประชาชนนิยมมาทำบุญกันมากเป็นพิเศษ ได้แก่ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษาและวันสงกรานต์ (วันที่ 15 เมษายน) ของทุกปี ประเพณีการทำบุญที่สำคัญ ๆ ของชุมชน ได้แก่

1. การทำบุญทอดผ้าป่า ชุมชนบ้านท่าต้นปุยจะจัดกันตลอดปีตามที่โอกาสเอื้ออำนวย โดยสิ่งของที่จะนำมาทอดผ้าป่านั้นส่วนใหญ่จะเป็นเงินสดซึ่งมาจากการระดมทุน

2. การทำบุญสลากภัตร์ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ก๋วยสลาก” เป็นพิธีให้ทานตามเวลาที่กำหนดประมาณเดือนสิงหาคมและกันยายนของทุกปี เป็นการทำบุญให้กับคนที่ตายไปแล้ว สิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งญาติพี่น้องและตนเอง โดยไม่กำหนดว่าจะถวายให้แก่พระสงฆ์รูปใด วิธีการปฏิบัติคือออก “เส้นสลาก” ให้แก่พระสงฆ์และนิมนต์พระสงฆ์มารับ ในงานจะมีขบวนแห่เครื่องไทยทานใส่ในชะลอม (ก๋วย) โดยทำต้นกัลปพฤษ์เป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ ตามปีเกิด และจัดขบวนแห่กันอย่างสนุกสนานซึ่งทุกครอบครัวในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมกันในการประกอบพิธี

3. ประเพณีสงกรานต์ หรือประเพณีปี๋ใหม่เมือง เป็นประเพณีเฉลิมฉลองวันเริ่มศักราชใหม่ โดยจะจัดขึ้นระหว่างวันที่ 13 – 17 เมษายน ของทุกปี ประชาชนที่ไปทำงานอยู่ต่างอำเภอหรือต่างจังหวัดจะกลับมาบ้านเพื่อเฉลิมฉลองกันและเล่นน้ำกันอย่างสนุกสนาน ชุมชนจะมีกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

3.1 วันที่ 13 เมษายน เรียกว่า “วันสังขารล่อง” ในวันนี้ประชาชนจะทำความสะอาดร่างกาย เครื่องนุ่งห่ม บ้านเรือนที่อาศัย

3.2 วันที่ 14 เมษายน เรียกว่า “วันเนาว์” ประชาชนจะเตรียมอาหารคาวหวานนำไปถวายพระที่วัดในวันรุ่งขึ้น เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลไปให้บรรพบุรุษ ตอนบ่ายจะช่วยกันขนทรายเข้าวัด และในวันนี้ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเพื่อให้เกิดความเป็นศิริมงคลแก่ชีวิตจึงห้ามกล่าวคำหยาบคายหรือด่ากัน และกล่าวคำไม่สุภาพหรือไม่เป็นศิริมงคล

3.3 วันที่ 15 เมษายน เรียกว่า “วันพญาวัน” ตอนเช้าประชาชนจะไปทำบุญที่วัด เมื่อเสร็จจากการทำบุญที่วัด ตอนสายๆ ประชาชนจะพากันไป “ดำหัว” พ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ เพื่อขอขมาที่ได้ล่วงเกินกาย วาจาและขอพรในวันขึ้นปีใหม่ ส่วนตอนบ่ายก็จะไปทำพิธีสรงน้ำพระ นอกจากนี้ผู้สูงอายุในชุมชนจะไปร่วมกิจกรรมพิธีสระเกล้าดำหัวที่ทางเทศบาลจัดขึ้น เพื่อรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุภายในเขตเทศบาล

3.4 วันที่ 16 เมษายน เรียกว่า “วันปากปี” เป็นวันเริ่มต้นปีใหม่ประชาชนจะไปวัดเพื่อประกอบพิธีสะเดาะเคราะห์หรือสืบชะตาที่วัด

3.5 วันที่ 17 เมษายน เรียกว่า “วันปากเดือน” เป็นวันที่เสร็จสิ้นภารกิจจึงมีการจัดงานเฉลิมฉลองกันอย่างสนุกสนานครื้นเครง

4. ประเพณีปอยหลวง จะจัดขึ้นประมาณเดือนกุมภาพันธ์เพื่อเฉลิมฉลองการจัดสร้างหรือซ่อมซ่อมแซมถาวรวัตถุของวัด เช่น ศาลาการเปรียญ โบสถ์ วิหาร โดยจะมีการทำบุญในตอนเช้าและจัดงานมหรสพในเวลากลางคืน

5. ประเพณีเลี้ยงผีฝาย จะจัดขึ้นประมาณเดือนมิถุนายนเพื่อขอบคุณแม่น้ำให้ทำผลผลิตทางการเกษตรได้ผล จะมีการทำบุญเลี้ยงผีฝาย และมีการแข่งเรือพาย

6. ประเพณีลอยกระทง หรือ “ยี่เป็ง” จะจัดขึ้นประมาณเดือนพฤศจิกายนเพื่อขอขมาแก่พระแม่คงคา มีการจัดทำกระทงเพื่อลอยในเวลากลางคืน ประกวดกระทง ประกวดนพมาศ เผาเทียน เล่นไฟในวันพระจันทร์เต็มดวง จัดทำซุ้มประตูป่า และฟังเทศน์มหาชาติ

7. ประเพณีเข้าโสภณกรรม จะจัดขึ้นประมาณเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปีเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย โดยจะจัดพิธีกรรมทางศาสนาร่วมกับพระสงฆ์ในบริเวณสุสานที่อยู่ในเขตของเทศบาล

ด้านการสาธารณูปโภค พบว่า ชุมชนบ้านท่าต้นปุยมีระบบไฟฟ้าจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคใช้ครอบคลุมทุกหลังคาเรือน มีการใช้น้ำจากระบบน้ำประปาของการประปาส่วนภูมิภาค ด้านการคมนาคมพบว่า มีถนนลาดยางและคอนกรีตเชื่อมต่อกันทั้งภายในและภายนอกชุมชนบ้านท่าต้นปุยทำให้การเดินทางติดต่อมีความสะดวกสบาย ด้านการสาธารณสุข พบว่า ภายในชุมชนไม่มีสถานพยาบาลตั้งอยู่ เมื่อประชาชนมีอาการเจ็บป่วยเล็กน้อยจะไปรักษาที่คลินิกชุมชนที่เทศบาลเป็นผู้ดำเนินการ โดยเทศบาลจะจัดเจ้าหน้าที่สาธารณสุข 2 คน พยาบาลวิชาชีพ 3 คน ปฏิบัติหน้าที่ประจำที่คลินิกชุมชน และจัดแพทย์ 1 คน มาปฏิบัติหน้าที่เป็นช่วงเวลา หากมีอาการเจ็บป่วยรุนแรงจะไปรักษาที่โรงพยาบาลแม่แตงโดยประสานขอรถพยาบาลฉุกเฉินของเทศบาลไปส่ง นอกจากนี้ยังมี อสม.ของชุมชนที่คอยประสานงานกับกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมของเทศบาลในการควบคุม ป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพ การรักษาพยาบาลเบื้องต้น และการฟื้นฟูสุขภาพ สำหรับปัญหาด้านสุขภาพพบว่าโรคที่เป็นปัญหาด้านสุขภาพของประชาชน ได้แก่ โรคความดัน

โลหิตสูง โรคปวดข้อและกระดูก โรคเบาหวาน โรคติดเชื้อระบบทางเดินหายใจส่วนบน โรคผิวหนังและเนื้อเยื่อใต้ผิวหนัง โรคไข้เลือดออก และโรคเลปโตสไปโรซีส

ด้านระบบสุขภาพชุมชน พบว่า ในอดีตการดูแลสุขภาพและการบำบัดรักษาการเจ็บป่วยของชุมชนบ้านท่าต้นปุยจะมีลักษณะเป็นการพึ่งพาตนเอง โดยพึ่งพิงระบบการแพทย์ภาคประชาชนและระบบการแพทย์พื้นบ้านโดยการใช้สมุนไพรเป็นหลักในการรักษา หลังจากมีการจัดตั้งสถานีอนามัยตำบลบ้านปงปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านปาง ประชาชนในชุมชนจะไปรับบริการจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านปงซึ่งเป็นสถานบริการสาธารณสุขที่อยู่ใกล้ แต่เมื่อเทศบาลได้มีการตั้งคลินิกชุมชนขึ้นประชาชนจึงเปลี่ยนไปใช้การรักษาจากคลินิกชุมชนเนื่องจากอยู่ใกล้กับชุมชนมากที่สุด สำหรับสถานะสุขภาพและมุมมองการเจ็บป่วยของประชาชนในหมู่บ้าน จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกตและการประชุมในกลุ่มย่อยต่าง ๆ พบว่า โรคที่เป็นปัญหาสุขภาพที่เป็นสาเหตุทำให้ป่วยของประชาชนในชุมชนที่ผ่านมาได้แก่ โรคความดันโลหิตสูง โรคปวดข้อและกระดูก โรคเบาหวาน โรคติดเชื้อระบบทางเดินหายใจส่วนบน โรคผิวหนังและเนื้อเยื่อใต้ผิวหนัง ส่วนโรคติดต่อได้แก่ โรคไข้เลือดออก และโรคเลปโตสไปโรซีส ซึ่งการดูแลรักษาสุขภาพและการรักษาเมื่อเกิดการเจ็บป่วยนั้นประชาชนจะพึ่งพิง 3 ระบบ ต่อไปนี้

1. ระบบการแพทย์พื้นบ้าน เป็นรูปแบบในการดูแลและแก้ปัญหาสุขภาพของประชาชนเมื่อเกิดการเจ็บป่วยหรือไม่สบาย โดยมีแนวทางหรือวิธีปฏิบัติที่พบอยู่ในชุมชน ดังนี้

1.1 สมุนไพรพื้นบ้าน จะใช้รักษาผู้ป่วยเรื้อรังด้วยโรคต่าง ๆ ที่แพทย์ให้มารักษาต่อที่บ้าน จะมีการใช้สมุนไพรในการรักษาร่วมด้วย นอกจากนี้ยังมียาสมุนไพรที่มีการใช้กันมาก เช่น ยาทาแก้ปวดเมื่อยหรือปวดข้อ ปวดกระดูก ยารักษาโรคกระเพาะอักเสบ ลูกประคบแก้ปวด เป็นต้น สำหรับประชาชนที่นิยมใช้ยาสมุนไพรในการรักษาส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้ใหญ่และกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ยาสมุนไพรรักษาร่วมกับระบบการแพทย์สมัยใหม่ โดยหาซื้อสมุนไพรที่มีขายในชุมชน และจากชุมชนอื่น ๆ ภายในเขตเทศบาล

1.2 หมอเป่า พบว่า โรคหรืออาการที่ผู้ป่วยมารักษาโดยให้หมอเป่า ได้แก่ อาการแผลพุพองตุ่มอักเสบ วิธีการรักษาคือหมอเป่าจะเป่าลงบนบาดแผลหรือบริเวณที่มีการอักเสบโดยตรง และพบว่าผู้ป่วยส่วนใหญ่จะมีการรักษาควบคู่กับระบบการแพทย์สมัยใหม่

1.3 การประกอบพิธีกรรมตามวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อต่าง ๆ พบว่า ชุมชนบ้านท่าต้นปุยได้ใช้พิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การเอาขวัญ การสะเดาะเคราะห์ การสืบชะตา การบูชาเทียน เพื่อรักษาให้หายจากการเจ็บป่วยหรือประสบอุบัติเหตุตามความเชื่อของภาคเหนือโดยมีพระหรือผู้ที่เป็นหนานทำพิธี

2. ระบบการแพทย์ภาคประชาชน พบว่า ชุมชนบ้านท่าต้นปุยมีการใช้ระบบการแพทย์ภาคประชาชนในการดูแลรักษาสุขภาพและการเจ็บป่วย โดยประชาชนจะใช้วิธีการรักษาพยาบาลด้วยการพึ่งตนเอง เช่น การซื้อยาจากร้านขายยาที่ตั้งอยู่ในชุมชนมารับประทานเองเมื่อเกิดการเจ็บป่วย นอกจากนี้ยังมีครอบครัวและเครือข่ายทางสังคม เช่น ญาติ เพื่อนบ้าน หรือบุคคลที่ผู้ป่วยให้ความเคารพนับถือ จะมีส่วนกำหนดหรือตัดสินใจเลือกปฏิบัติในการบำบัดรักษาเมื่อเกิดการเจ็บป่วย โดยใช้ประสบการณ์การรักษาที่ผ่านมาในอดีตประกอบในการตัดสินใจ

3. ระบบการแพทย์สมัยใหม่ เป็นระบบหลักที่ชุมชนบ้านท่าต้นปุยเลือกนำมาใช้ในการดูแลรักษาสุขภาพและการเจ็บป่วย บางทีอาจจะใช้ควบคู่กับระบบการแพทย์พื้นบ้าน โดยประชาชนจะมีหลักประกันสุขภาพที่สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพแบบไม่เสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล สถานพยาบาลของรัฐที่อยู่ใกล้ชุมชนและประชาชนไปใช้บริการ ได้แก่ คลินิกชุมชนของเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านปง และโรงพยาบาลแม่แตง

2. ศักยภาพของชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา

ผลการศึกษาบริบทของชุมชนโดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากสภาพทั่วไป ปัญหา ความต้องการในการพัฒนาและการปฏิบัติจริงของประชาชนในชุมชน การสอบถามความคิดเห็น การสัมภาษณ์ การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกในประเด็นต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

2.1 การรวมกลุ่มของประชาชน พบว่า ประชาชนมีการรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาตามวัตถุประสงค์หรือความจำเป็นที่ทำให้เกิดประโยชน์จากการรวมกลุ่ม ประกอบด้วย (1) การรวมกลุ่มอาชีพ มีการรวมกลุ่มของกลุ่มอาชีพเกษตรกรรม เนื่องจากสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านที่มีความเหมาะสมต่อการทำเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้นจึงมีการรวมกลุ่มกันของเกษตรเพื่อแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลุ่มพื้นฐานของหมู่บ้านที่มีความสามัคคีกันเป็นอย่างดี และ (2) การจัดตั้งชมรม ประชาชนในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันจำนวนหลายกลุ่มซึ่งล้วนแต่มีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และทำกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์แก่กลุ่มสมาชิก ตลอดจนเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งและเป็นชื่อเสียงของชุมชน เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มเยาวชน กลุ่ม อสม. กลุ่มผู้นำชุมชน เป็นต้น หลาย ๆ กลุ่มมีความเข้มแข็ง สมาชิกในกลุ่มมีศักยภาพและความพร้อมในการร่วมคิด ร่วมพัฒนากลุ่ม ตลอดจนมีผู้นำที่เข้มแข็งสามารถขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 สถานที่ที่ใช้ในการทำกิจกรรม พบว่า ชุมชนบ้านท่าต้นปุยมีศาลาประชาคมเป็นสถานที่ประชุมและพบปะทำกิจกรรมของประชาชนในชุมชน นอกจากนี้ยังมีเสียงตามสายของชุมชนที่สามารถประกาศข่าวได้ยินครอบคลุมทั้งชุมชน มีอาสาสมัครที่ทำหน้าที่เป็นประชาสัมพันธ์ของชุมชนในการประกาศข่าวสารต่าง ๆ ให้ประชาชนได้รับทราบอย่างสม่ำเสมอ

2.3 การให้ความสำคัญกับผู้นำ พบว่า ชุมชนบ้านท่าต้นปุยมีความสัมพันธ์กันในลักษณะเป็นสังคมเครือญาติ มีการพึ่งพาอาศัยและเอื้ออาทรกันในชุนชน ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ไม่มีการแบ่งแยกกลุ่ม ความขัดแย้งในชุมชนมีน้อยและไม่เป็นปัญหา ในการปกครองนั้นชุมชนจะให้ความสำคัญกับผู้นำและกรรมการชุมชนที่ประชาชนเป็นผู้เลือกเข้ามาทำหน้าที่ ทำให้เกิดความร่วมมือในการทำงานของชุมชน

2.4 มีระบบการแพทย์พื้นบ้านในการดูแลสุขภาพภาคประชาชน พบว่า ชุมชนบ้านท่าต้นปุยมีระบบการแพทย์พื้นบ้านโดยใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในการดูแลสุขภาพและรักษาการเจ็บป่วยของประชาชน ประกอบด้วย (1) ภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย ชุมชนมีการรวบรวมตำรายาพื้นบ้านและสามารถปรุงเป็นยาสมุนไพรที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในชุมชน ยาสมุนไพรที่มีการใช้กันมาก ได้แก่ ยาทาแก้ปวดเมื่อยหรือปวดข้อ

ปวดกระดูก ยารักษาโรคกระเพาะอักเสบ ลูกประคบแก้ปวด เป็นต้น สำหรับประชาชนที่ใช้ยาสมุนไพรในการรักษาส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้ใหญ่และกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ยาสมุนไพรรักษาร่วมกับระบบการแพทย์สมัยใหม่ และ (2) ภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพอื่น ๆ ได้แก่ การเป่า เป็นวิธีการรักษาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยจะใช้ในการรักษาอาการอักเสบทางผิวหนัง เช่น การเป็นตุ่มอักเสบ การเป็นงูสวัด เป็นต้น

2.5 ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม ชุมชนบ้านท่าต้นปุยมีขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมเหมือนกับชุมชนอื่น ๆ ที่อยู่ในภาคเหนือ มีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ปฏิบัติเพื่อให้เป็นมงคลแก่ชีวิต เช่น การสืบชะตา การสงเคราะห์ การบูชาเทียน การเรียกขวัญ การเลี้ยงผีปู่ผีย่า การทำบุญทอดกฐิน การทอดผ้าป่า การฟังเทศน์ เป็นต้น โดยมีพระหรืออาจารย์ที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมซึ่งถือว่าเป็นศักยภาพของชุมชนในการดูแลรักษาสุขภาพของคนในชุมชน

3. สภาพและแนวทางแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพของชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา

จากการศึกษาศักยภาพของชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชนของชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา ได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและจัดประชุมกลุ่มย่อย จำนวน 6 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่ม อสม. กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มเยาวชน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาด้านสุขภาพ วิธีการแก้ไขปัญหา การดำเนินกิจกรรมด้านสุขภาพ และผลการดำเนินกิจกรรมของแต่ละกลุ่ม โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อหารูปแบบการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชนที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนและนำไปทดลองปฏิบัติต่อไป ผลการวิเคราะห์มีดังนี้

3.1 สภาพและสถานการณ์ด้านสุขภาพของกลุ่มผู้สูงอายุ มีดังนี้

3.1.1 สภาพทั่วไป พบว่า ผู้สูงอายุมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นชมรม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น การทำบุญตักบาตรและฟังธรรมที่วัดในทุกวันพระ การจัดพิธีสระเกล้าดำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ การออกกำลังกาย เป็นต้น ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรเนื่องจากขาดความร่วมมือของสมาชิก

3.1.2 ปัญหาด้านสุขภาพ จากการประชุมระดมความคิดเห็นของกลุ่มผู้สูงอายุ สรุปว่าปัญหาด้านสุขภาพของผู้สูงอายุที่สำคัญได้แก่ ความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคปวดกระดูกและข้อ เนื่องจากส่วนใหญ่ไม่มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในการควบคุมป้องกันโรค โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพตนเองในการตรวจสุขภาพเบื้องต้น นอกจากนี้บางรายมีการสูบบุรี่ดื่มสุรา ซึ่งเป็นพฤติกรรมสุขภาพที่ไม่ถูกต้อง

3.1.3 การส่งเสริมสุขภาพ กลุ่มผู้สูงอายุมีการจัดกิจกรรมออกกำลังกายด้วยไม้พลอง เป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุรวมกลุ่มกันจัดขึ้นเพื่อออกกำลังกายและพบปะสังสรรค์กันในกลุ่ม เป็นการบริหารกายด้วยไม้พลองทุกวันจันทร์ วันพุธ วันศุกร์ เวลา 07.00 – 09.00 น. ผลการจัดกิจกรรม พบว่า มีผู้สูงอายุที่ให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมน้อย

3.1.4 จุดแข็งของกลุ่มผู้สูงอายุที่เอื้อต่อการพัฒนาด้านสุขภาพ ได้แก่ (1) มีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็ง มีศักยภาพในการเป็นผู้นำ มีความสนใจกระตือรือร้นในการแสวงหาวิธีการพัฒนากลุ่ม และประสาน

หน่วยงานต่าง ๆ ในการสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่ม และ (2) การทำกิจกรรมที่ต่อเนื่อง พบว่า กลุ่มผู้สูงอายุมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ ได้แก่ การทำบุญทุกวันพระ การออกกำลังกาย เป็นต้น

3.1.5 จุดอ่อนของกลุ่มผู้สูงอายุในการพัฒนาด้านสุขภาพ ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมของกลุ่มสมาชิกส่วนใหญ่ไม่เห็นความสำคัญและไม่เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม (2) กิจกรรมส่วนใหญ่ยังจำกัดอยู่เฉพาะภายในกลุ่มเท่านั้นทำให้ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน และ (3) กลุ่มผู้สูงอายุส่วนใหญ่ขาดการดูแลและรับผิดชอบตนเอง เช่น การตรวจสุขภาพพื้นฐาน การมีพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการเกิดโรค เช่น การสูบบุหรี่ เป็นต้น

3.1.6 แนวทางการส่งเสริมสุขภาพ จากการประชุมระดมความคิดเห็นของกลุ่มผู้สูงอายุได้กำหนดได้กำหนดรูปแบบหรือแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของกลุ่มผู้สูงอายุ ดังนี้ (1) การสร้างความตระหนักในการเข้าร่วมกิจกรรม โดยการจัดอบรมให้ความรู้ด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุเพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของการดูแลสุขภาพ (2) จัดกิจกรรมการตรวจสุขภาพประจำปีเพื่อหาภาวะความเสี่ยงการเกิดโรคต่าง ๆ เช่น ความดันโลหิตสูงโรคเบาหวาน โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำคลินิกชุมชนของเทศบาลร่วมกับ อสม.ของชุมชน

3.2 สภาพและสถานการณ์ด้านสุขภาพของกลุ่มแม่บ้าน มีดังนี้

3.2.1 สภาพทั่วไป พบว่า กลุ่มแม่บ้านมีการร่วมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นชมรมแม่บ้าน มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในกลุ่มสมาชิกและเป็นกลุ่มพัฒนาสังคมในชุมชน เป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็งและเป็นองค์กรภาคประชาชนกลุ่มใหญ่ในหมู่บ้านที่รองรับการพัฒนาจากหลาย ๆ หน่วยงานของภาครัฐ มีกิจกรรมพัฒนากลุ่ม เช่น การจัดหาเครื่องครัวเพื่อให้เช่าใช้ในการจัดงาน การจัดสวัสดิการเงินกู้แก่สมาชิก เป็นต้น

3.2.2 ปัญหาด้านสุขภาพ จากการประชุมระดมความคิดเห็นของกลุ่มแม่บ้าน สรุปว่าปัญหาด้านสุขภาพของกลุ่มแม่บ้าน ได้แก่ โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง สาเหตุของปัญหาที่พบเนื่องจากกลุ่มแม่บ้านส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจและขาดความตระหนักเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในการควบคุมป้องกันโรค ยกเว้นปัญหาการเกิดโรคแลปโตสไปโรซีสเป็นเพราะว่าแม่บ้านที่เป็นเกษตรกรมีความตระหนักในการควบคุมและป้องกันโรคนี้เป็นอย่างดี

3.2.3 การส่งเสริมสุขภาพ กลุ่มแม่บ้านมีกิจกรรมป้องกันโรคแลปโตสไปโรซีสโดยมีการรณรงค์ให้ทุกคนป้องกันตนเองโดยสวมถุงมือและรองเท้าในขณะลงไปทำนาในทุ่งนา นอกจากนี้ยังจัดกิจกรรมให้ความรู้ในการตรวจหามะเร็งเต้านมด้วยตนเองโดย อสม. ผลการจัดกิจกรรม พบว่า กลุ่มแม่บ้านให้ความร่วมมือและปฏิบัติตนในการป้องกันโรคแลปโตสไปโรซีสเป็นอย่างดี

3.2.4 จุดแข็งของกลุ่มแม่บ้านที่เอื้อต่อการพัฒนาด้านสุขภาพ ได้แก่ (1) ผู้นำของกลุ่มที่เข้มแข็ง มีศักยภาพในการเป็นผู้นำ มีความสนใจกระตือรือร้นในการแสวงหาวิธีการพัฒนากลุ่ม และประสานหน่วยงานต่าง ๆ ในการสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่ม (2) การมีส่วนร่วมของกลุ่มอย่างเข้มแข็งในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การช่วยเหลือในการจัดงานบวช งานแต่งงาน งานศพ และงานทำบุญต่าง ๆ เป็นต้น

3.2.5 จุดอ่อนของกลุ่มแม่บ้านในการพัฒนาด้านสุขภาพ ได้แก่ (1) กลุ่มแม่บ้านยังไม่ให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมด้านส่งเสริมสุขภาพ และ (2) ไม่ให้ความสำคัญกับการตรวจสุขภาพสำหรับหญิงวัยเจริญพันธ์ เช่น การตรวจมะเร็งปากมดลูก มะเร็งเต้านม ความดันโลหิตสูง และเบาหวาน

3.2.6 แนวทางการส่งเสริมสุขภาพ จากการประชุมระดมความคิดเห็นของกลุ่มแม่บ้านได้กำหนดได้กำหนดรูปแบบหรือแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของกลุ่มแม่บ้าน ดังนี้ (1) จัดกิจกรรมการตรวจสุขภาพประจำปีเพื่อหาภาวะความเสี่ยงเกิดโรคต่าง ๆ เช่น ความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำคลินิกชุมชนของเทศบาลร่วมกับ อสม.ของชุมชน และ (2) จัดกิจกรรมการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออกโดยการปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในบริเวณบ้านไม่ให้เอื้อต่อการเป็นแหล่งเพาะพันธ์ยุงที่เป็นพาหะนำโรค

3.3 สภาพและสถานการณ์ด้านสุขภาพของกลุ่มเกษตรกร มีดังนี้

3.3.1 สภาพทั่วไป พบว่า กลุ่มเกษตรกรเป็นกลุ่มที่มีการรวมกันของพ่อบ้านที่มีอาชีพทำการเกษตรของชุมชน เพื่อพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการเกษตร

3.3.2 ปัญหาด้านสุขภาพ จากการประชุมระดมความคิดเห็นของกลุ่มเกษตรกร สรุปว่า มีปัญหาด้านสุขภาพ ได้แก่ โรคแลปโตสไปโรซีส โรคผิวหนังและเยื่อใต้ผิวหนังอักเสบ โรคติดเชื้อระบบทางเดินหายใจส่วนบน ซึ่งเกิดจากการสัมผัสสารเคมีที่ใช้ในการทำการเกษตร นอกจากนี้กลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่มีพฤติกรรมเสี่ยงที่จะทำให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพ เช่น การรับประทานเนื้อสัตว์ดิบ การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และการไม่ให้ความสำคัญกับการตรวจสุขภาพเพื่อตรวจหาโรคต่าง ๆ

3.3.3 การส่งเสริมสุขภาพ กลุ่มเกษตรกรมีกิจกรรมการเฝ้าระวังเพื่อป้องกันและควบคุมโรคแลปโตสไปโรซีส โดยการรณรงค์ให้ทุกคนสวมถุงมือและรองเท้าเพื่อป้องกันการสัมผัสน้ำหรือโคลนในขณะลงไปทำนาในทุ่งนา

3.3.4 จุดแข็งของกลุ่มเกษตรกรที่เอื้อต่อการพัฒนาด้านสุขภาพ คือ มีการรวมกลุ่มกันเพื่อการพัฒนาและพึ่งพากันในระดับกลุ่ม เช่น กิจกรรมการลงแขก การพบปะและประชุมกลุ่ม

3.3.5 จุดอ่อนของกลุ่มเกษตรกรในการพัฒนาด้านสุขภาพ ดังนี้ (1) กลุ่มพ่เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดการดำเนินชีวิตเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ เช่น ไม่นิยมการออกกำลังกาย ขาดการรับประทานอาหารที่มีคุณค่าตามหลักโภชนาการ และ (2) มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสุขภาพ เช่น การดื่มสุรา การสูบบุหรี่ การบริโภคเนื้อสัตว์ดิบ การใช้สารเคมีในการเกษตรกรรม เป็นต้น

3.3.6 แนวทางการส่งเสริมสุขภาพ จากการประชุมระดมความคิดเห็นของกลุ่มเกษตรกรได้กำหนดรูปแบบหรือแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของกลุ่มพ่อบ้านเกษตร ได้แก่ (1) การตรวจสุขภาพประจำปีเพื่อหาภาวะความเสี่ยงเกิดโรคต่าง ๆ เช่น ความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน การตรวจหาสารเคมีในเลือดโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำคลินิกชุมชนของเทศบาลร่วมกับ อสม.ของชุมชน เป็นต้น (2) การเฝ้าระวังป้องกันและควบคุมโรคแลปโตสไปโรซีส โดยการรณรงค์และให้ความรู้แก่พ่อบ้านเกษตรกร และ (3) การสร้างความตระหนักในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพ โดยการจัดอบรมให้ความรู้ด้านโภชนาการ การใช้สารเคมีในการทำเกษตรกรรม

3.4 สภาพและสถานการณ์ด้านสุขภาพของกลุ่มผู้นำชุมชน มีดังนี้

3.4.1 สภาพทั่วไป พบว่า กลุ่มผู้นำชุมชนซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มกันเพื่อพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน

3.4.2 ปัญหาด้านสุขภาพ จากการประชุมระดมความคิดเห็นของกลุ่มผู้นำชุมชน สรุปว่า เนื่องจากผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรทำให้มีปัญหาด้านสุขภาพ ได้แก่ โรคแลปโตสไปโรซีส โรคผิวหนังและเยื่อใต้ผิวหนังอักเสบ โรคติดเชื้อระบบทางเดินหายใจส่วนบนซึ่งเกิดจากการสัมผัสสารเคมีที่ใช้ในการทำการเกษตร โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง

3.4.3 การส่งเสริมสุขภาพ กลุ่มผู้นำชุมชนมีกิจกรรมการเฝ้าระวังเพื่อป้องกันและควบคุมโรคแลปโตสไปโรซีส โดยการรณรงค์ให้ทุกคนสวมถุงมือและรองเท้าเพื่อป้องกันการสัมผัสน้ำหรือโคลนในขณะลงไปทำนาในทุ่งนา

3.4.4 จุดแข็งของกลุ่มผู้นำชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาด้านสุขภาพ คือ มีการรวมกลุ่มและมีอำนาจการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

3.4.5 จุดอ่อนของกลุ่มผู้นำชุมชนในการพัฒนาด้านสุขภาพ คือ ขาดการดำเนินชีวิตเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ เช่น ไม่สนใจเรื่องการออกกำลังกาย ขาดการรับประทานอาหารที่มีคุณค่าตามหลักโภชนาการ

3.4.6 แนวทางการส่งเสริมสุขภาพ จากการประชุมระดมความคิดเห็นของกลุ่มผู้นำชุมชนได้กำหนดรูปแบบหรือแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้นำชุมชน คือ จัดกิจกรรมการตรวจสุขภาพประจำปีเพื่อหาภาวะความเสี่ยงเกิดโรคต่าง ๆ เช่น โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำคลินิกชุมชนของเทศบาลร่วมกับ อสม.ของชุมชน เป็นต้น

3.5 สภาพและสถานการณ์ด้านสุขภาพของกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มีดังนี้

3.5.1 สภาพทั่วไป พบว่า กลุ่ม อสม.มีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำงานและแก้ไขปัญหาด้านสาธารณสุขของชุมชนร่วมกับกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมของเทศบาล โดยกองสาธารณสุขฯ จะจัดอบรมให้ความรู้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้กับ อสม.

3.5.2 ปัญหาด้านสุขภาพ จากการประชุมระดมความคิดเห็นของกลุ่ม อสม สรุปว่า ปัญหาด้านสุขภาพของกลุ่ม อสม. จะเป็นปัญหาเรื่องการเจ็บป่วย

3.5.3 การส่งเสริมสุขภาพ กลุ่ม อสม. มีกิจกรรมการเฝ้าระวังเพื่อป้องกันและควบคุมโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง การณรงค์รับประทานอาหารให้ครบถูกต้องหลักโภชนาการ

3.5.4 จุดแข็งของกลุ่ม อสม. ที่เอื้อต่อการพัฒนาด้านสุขภาพ ดังนี้ (1) เป็นกลุ่มที่มีความรู้และความเข้าใจในการดูแลสุขภาพ และ (2) มีความเข้มแข็ง มุ่งมั่นและตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่ตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย

3.5.5 จุดอ่อนของกลุ่ม อสม. ในการพัฒนาด้านสุขภาพ คือ ขาดการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมด้านสุขภาพ เนื่องจากกิจกรรมที่จัดส่วนใหญ่จะถูกกำหนดจากกองสาธารณสุขฯ ของเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา และเป็นกิจกรรมเฉพาะกลุ่มสมาชิกเท่านั้น

3.5.6 แนวทางการส่งเสริมสุขภาพ จากการประชุมระดมความคิดเห็นของกลุ่ม อสม. ได้กำหนดรูปแบบหรือแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของกลุ่ม อสม. ดังนี้ (1) กิจกรรมการตรวจสุขภาพประจำปีเพื่อหาภาวะความเสี่ยงเกิดโรคต่าง ๆ เช่น โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำคลินิกชุมชนของเทศบาลร่วมกับ อสม.ของชุมชน เป็นต้น (2) การควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออก โดยจัดอบรมพัฒนาความรู้ในการควบคุมและป้องกัน และ (3) การณรงค์รับประทานอาหารให้ครบถูกต้องหลักโภชนาการ เหมาะสมกับแต่ละวัย

3.6 สภาพและสถานการณ์ด้านสุขภาพของกลุ่มเยาวชน มีดังนี้

3.6.1 สภาพทั่วไป พบว่า กลุ่มเยาวชนมีการรวมกลุ่มกันเป็นบางครั้ง มีกิจกรรมตามความสนใจและความต้องการของแต่ละบุคคล เช่น จะมีการรวมกลุ่มกันเล่นกีฬาฟุตบอลและฟุตซอลในตอนเย็นที่สนามกีฬากลางของเทศบาลสำหรับเยาวชนชาย การเล่นแบดมินตันและวิ่งในสวนสาธารณะของเทศบาลสำหรับเยาวชนหญิง

3.6.2 ปัญหาด้านสุขภาพ จากการประชุมระดมความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชน สรุปว่า กลุ่มเยาวชนขาดความตระหนักเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในการดูแลรักษาสุขภาพและการควบคุมป้องกันโรคต่าง ๆ เช่น โรคไข้เลือดออก โรคที่เกิดขึ้นตามฤดูกาล และการรับประทานอาหารให้ถูกต้องตามหลักโภชนาการ

3.6.3 การส่งเสริมสุขภาพ กลุ่มเยาวชนมีกิจกรรมการออกกำลังกาย เช่น การเล่นฟุตบอล แบดมินตัน การวิ่งในสวนสาธารณะของเทศบาล การรณรงค์ไม่สูบบุรี่และดื่มสุรา การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด

3.6.4 จุดแข็งของกลุ่มเยาวชนที่เอื้อต่อการพัฒนาด้านสุขภาพ คือ มีความสนใจเกี่ยวกับการออกกำลังกาย และให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมของชุมชน

3.6.5 จุดอ่อนของกลุ่มเยาวชนในการพัฒนาด้านสุขภาพ คือ กิจกรรมของกลุ่มไม่มีความต่อเนื่องเป็นเพราะว่ากลุ่มเยาวชนส่วนใหญ่จะมีการรวมกลุ่มเป็นครั้งคราว

3.6.6 แนวทางการส่งเสริมสุขภาพ จากการประชุมระดมความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชน ได้กำหนดรูปแบบหรือแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของกลุ่มเยาวชน ดังนี้ (1) กิจกรรมการตรวจสุขภาพประจำปีเพื่อหาภาวะความเสี่ยงเกิดโรคต่าง ๆ เช่น โรคอ้วน โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำคลินิกชุมชนของเทศบาลร่วมกับ อสม.ของชุมชน เป็นต้น (2) กิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกาย (3) การณรงค์รับประทานอาหารให้ครบถูกต้องหลักโภชนาการเหมาะสมกับแต่กับวัย และ (4) การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด รวมทั้งการรณรงค์ไม่สูบบุรี่และดื่มสุรา

4. แนวทางการจัดการด้านสุขภาพของชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา

จากการศึกษาสภาพทางบริบทสังคมของชุมชน สภาพและศักยภาพของชุมชนที่เอื้อต่อการดำเนินการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชน สภาพปัญหาสุขภาพและแนวทางการแก้ไขปัญหาสุขภาพ ผู้วิจัย

ได้สรุปและวิเคราะห์เป็นข้อมูลชุมชน จากนั้นจัดประชุมตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ เพื่อนำเสนอให้ที่ประชุมตรวจสอบความถูกต้อง แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

4.1 สภาพเดิมของการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชนชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา

4.1.1 การดูแลและรักษาสุขภาพของชุมชน จากการศึกษาพบว่า การดูแลและการรักษาการเจ็บป่วยของประชาชนในชุมชนจะพึ่งพิงและเกี่ยวข้องกัน 3 ระบบ คือ ระบบการแพทย์พื้นบ้าน ระบบการแพทย์ภาคประชาชน และระบบการแพทย์สมัยใหม่ ดังนี้

4.1.1.1 ระบบการแพทย์พื้นบ้าน เป็นรูปแบบในการจัดการดูแลสุขภาพและแก้ปัญหาสุขภาพของประชาชนในชุมชนเมื่อเกิดการเจ็บป่วยหรือไม่สบาย โดยมีแนวทางหรือวิธีปฏิบัติที่ปรากฏอยู่ในชุมชน ดังนี้

4.1.1.1.1 สมุนไพรพื้นบ้าน ประชาชนจะใช้สมุนไพรช่วยในการรักษาอาการป่วยเรื้อรังจากโรคต่าง ๆ ที่แพทย์อนุญาตให้มารักษาต่อที่บ้าน โดยผู้ป่วยจะใช้ยาแผนปัจจุบันที่ได้รับจากโรงพยาบาลและใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการรักษาร่วมด้วย เช่น กระเทียมช่วยลดระดับคอเลสเตอรอลและละลายลิ่มเลือด บอระเพ็ดและมะระขี้นก ช่วยลดระดับน้ำตาลในเลือด เป็นต้น นอกจากนี้ยังมียาสมุนไพรที่มีการใช้กันมาก ได้แก่ ยาทาแก้ปวดเมื่อยหรือปวดข้อ ปวดกระดูก ยารักษาโรคกระเพาะอักเสบ ลูกประคบแก้ปวด เป็นต้น สำหรับประชาชนที่ใช้ยาสมุนไพรในการรักษาส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้ใหญ่และกลุ่มผู้สูงอายุโดยใช้ยาสมุนไพรรักษาร่วมกับระบบการแพทย์สมัยใหม่ ซึ่งหาซื้อจากร้านที่มีขายในชุมชน และจากชุมชนอื่น ๆ

4.1.1.1.2 หมอเป่า เป็นการดูแลรักษาโดยพ่ออาจารย์ประจำหมู่บ้านหรือผู้ที่เป็นหนาน (ผู้ที่ผ่านการอุปสมบทมาแล้ว) ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ อาการป่วยที่ประชาชนส่วนใหญ่นิยมรักษาด้วยการเป่า ได้แก่ บาดแผลทุกชนิด ตุ่มพุพอง งูสวัด ตาแดง โดยมีความเชื่อว่าแผลหรือตุ่มพุพอง ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก ทั้งหลายจะต้องเป่าเพื่อดับไฟ

4.1.1.1.3 การประกอบพิธีกรรมตามวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อต่าง ๆ เป็นการใช้พิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การเอาขวัญ การสะเดาะเคราะห์ การสืบชะตา ประชาชนในชุมชนจะประกอบพิธีกรรมดังที่กล่าวมาเพื่อรักษาให้หายจากอาการเจ็บป่วยหรือประสบอุบัติเหตุตามความเชื่อของคนภาคเหนือ นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ปฏิบัติเพื่อป้องกันไม่ให้เจ็บป่วยและเพื่อให้เป็นมงคลแก่ชีวิต เช่น การสงเคราะห์ การบูชาเทียน การเรียกขวัญ การเลี้ยงผีปู่ผีย่า การทำบุญทอดกฐิน การทอดผ้าป่า การฟังเทศน์ เป็นต้น โดยมีพระหรืออาจารย์ที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมซึ่งถือว่าเป็นศักยภาพของชุมชนในการดูแลรักษาสุขภาพของคนในชุมชน

4.1.1.2 ระบบการแพทย์ภาคประชาชน เป็นระบบที่ประชาชนในชุมชนใช้วิธีการรักษาพยาบาลด้วยการพึ่งตนเองเมื่อเกิดการเจ็บป่วยหรือไม่สบาย เช่น การซื้อยาจากร้านขายยาที่ตั้งอยู่ในชุมชนมารับประทานเมื่อเกิดการเจ็บป่วย นอกจากนี้ยังมีครอบครัว และเครือข่ายทางสังคม เช่น ญาติ เพื่อนบ้าน หรือบุคคลที่ผู้ป่วยให้ความเคารพนับถือ จะมีส่วนกำหนดหรือตัดสินใจเลือกปฏิบัติในการบำบัดรักษาเมื่อเกิดการเจ็บป่วย โดยใช้ประสบการณ์การรักษาที่ผ่านมาในอดีตประกอบในการตัดสินใจ

4.1.1.3 ระบบการแพทย์สมัยใหม่ เป็นระบบหลักที่ประชาชนในชุมชนเลือกใช้ในการดูแลรักษาสุขภาพและการเจ็บป่วย ทั้งนี้เป็นเพราะว่าประชาชนในชุมชนได้รับสิทธิ์ประกันสุขภาพถ้วนหน้าที่สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลตามสถานพยาบาลของรัฐ ได้แก่ คลินิกชุมชนของเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านปง โรงพยาบาลแม่แตง

การดูแลและการรักษาการเจ็บป่วยของประชาชนในชุมชนจากที่กล่าวมาสามารถแสดงได้ดังภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 การดูแลและรักษาการเจ็บป่วยของประชาชนในชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา

4.2 การส่งเสริมสุขภาพและควบคุมป้องกันโรคในชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนมีบริการสาธารณสุขภาครัฐ โดยมีคลินิกชุมชนของเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนาและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านปงเป็นหน่วยบริการสุขภาพที่ตั้งอยู่ใกล้ชุมชนให้บริการรักษาพยาบาล ฟื้นฟูสภาพผู้ป่วย นอกจากนี้ยังมีการให้บริการทั้งการส่งเสริมสุขภาพและการควบคุมป้องกันโรค โดยมีการดำเนินงานร่วมกับเทศบาลเมืองเมืองแกนซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการสนับสนุนงบประมาณแก่ชุมชน สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 4.2

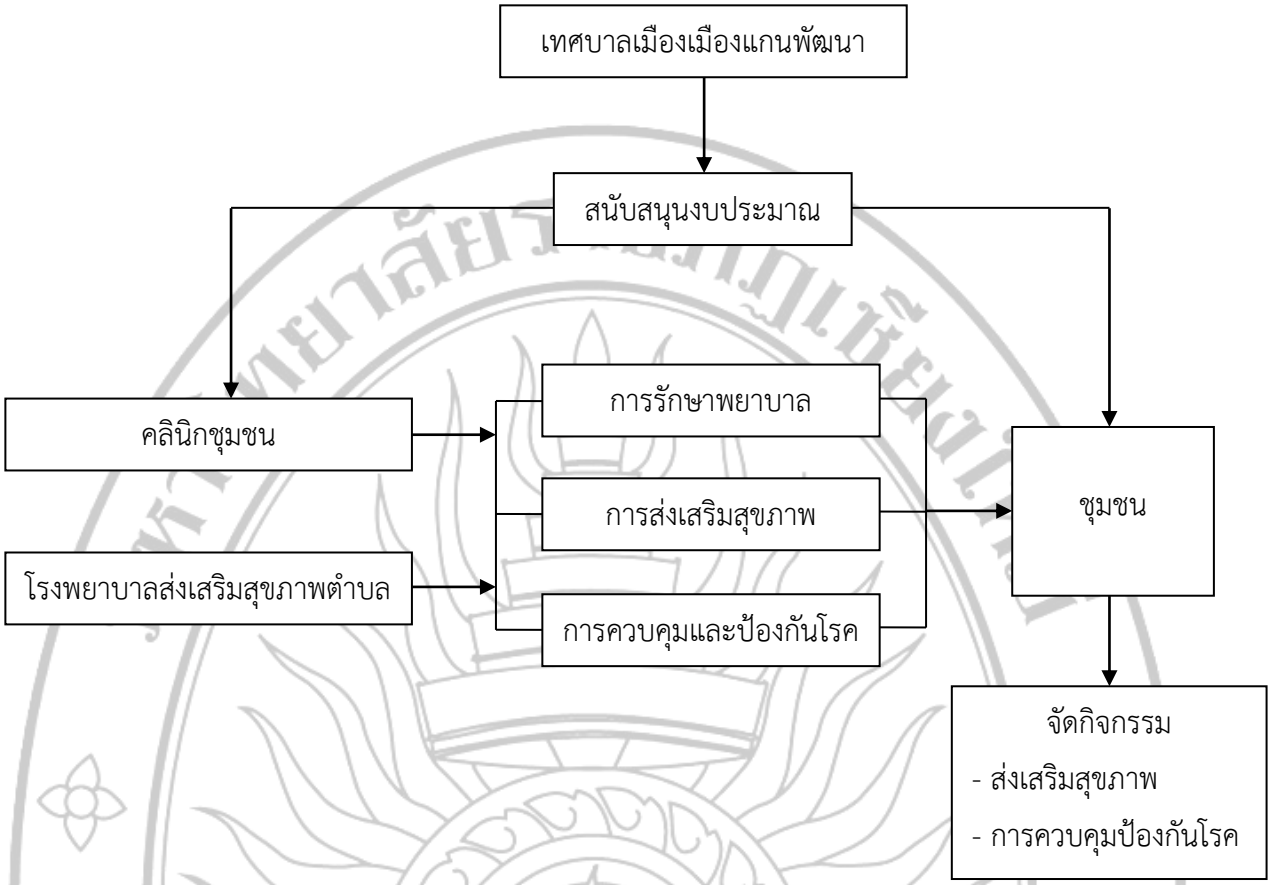

ภาพที่ 4.2 การส่งเสริมสุขภาพและการควบคุมป้องกันโรคในชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา

จุดแข็งและจุดอ่อนของการจัดการด้านสุขภาพของชุมชน จากการวิเคราะห์สภาพและสถานการณ์จัดการด้านสุขภาพของชุมชน มีจุดแข็งและจุดอ่อน ดังนี้

4.2.1 จุดแข็งในการจัดการด้านสุขภาพของชุมชน มีดังนี้

4.2.1.1 มีกลุ่มประชาชนในชุมชนสนใจในการสร้างพฤติกรรมสุขภาพ โดยมีการจัดกิจกรรมการออกกำลังกาย ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน นอกจากนี้มีกลุ่ม อสม. เป็นผู้ประสานการดูแลสุขภาพประชาชนร่วมกับกองสาธารณสุขฯ ของเทศบาล รวมทั้งคลินิกชุมชนและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านปง

4.2.1.2 มีระบบการแพทย์พื้นบ้าน รวมทั้งประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาและดูแลให้เกิดสุขภาพที่ดี

4.2.1.3 ประชาชนในชุมชนให้ความสำคัญกับผู้นำชุมชน ดังนั้นผู้นำจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนให้ขับเคลื่อนไปได้ดี นอกจากนี้ประชาชนมีความสัมพันธ์ในลักษณะสังคมกลุ่มเครือญาติที่หนาแน่น จึงทำให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุขไม่มีการแบ่งแยกกลุ่มและไม่มีปัญหาความขัดแย้งในสังคม

4.2.2 จุดอ่อนในการจัดการด้านสุขภาพของชุมชน มีดังนี้

4.2.2.1 ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ตระหนักในการควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออกซึ่งเป็นโรคที่เป็นปัญหาและมีผลกระทบต่อชุมชน การแก้ไขปัญหาขาดการให้ความร่วมมือจากชุมชน ซึ่งประชาชนยังคิดว่าเป็นปัญหาที่ อสม. กับกองสาธารณสุขฯ ของเทศบาลต้องแก้ไขปัญหา

4.2.2.2 ประชาชนในชุมชนไม่ให้ความสำคัญกับการตรวจสุขภาพประจำปีเพื่อตรวจหาภาวะเสี่ยงต่อการเกิดโรคต่าง ๆ เช่น โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง โรคอ้วน มะเร็งเต้านม มะเร็งปากมดลูก เป็นต้น นอกจากนี้บางกลุ่มยังมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการเจ็บป่วย เช่น การใช้สารเคมีในการเกษตรกรรม การบริโภคเนื้อสัตว์ดิบ การสูบบุหรี่ การดื่มสุรา เป็นต้น

4.2.2.3 ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่มีค่านิยมในการสร้างเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัยเจริญพันธ์หรือวัยผู้ใหญ่จนถึงวัยสูงอายุ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าประชาชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมจะมีการทำงานค่อนข้างหนักอยู่แล้วจึงไม่สนใจและไม่เห็นความสำคัญในการออกกำลังกายที่เป็นรูปแบบ เช่น การวิ่ง การเดิน เป็นต้น

4.2.2.4 ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพและการควบคุมป้องกันโรคที่เป็นปัญหาของชุมชน

4.2.2.5 ขาดแผนพัฒนาด้านสุขภาพของชุมชนที่ชัดเจน ทำให้การพัฒนาด้านสุขภาพของชุมชนจึงไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4.3 แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการวิเคราะห์สภาพและสถานการณ์ด้านสุขภาพของชุมชน และได้ประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดรูปแบบการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ตัวแทนเทศบาลเมืองเมืองแกน ซึ่งสามารถนำเสนอแผนงานและแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

4.3.1 แนวทางพัฒนาการดูแลและการรักษาสุขภาพของชุมชนบ้านท่าต้นปุย

4.3.1.1 การพัฒนาระบบการแพทย์พื้นบ้าน เป็นรูปแบบในการจัดการดูแลสุขภาพและแก้ปัญหาสุขภาพของประชาชนในชุมชนเมื่อเกิดการเจ็บป่วยหรือไม่สบายบนพื้นฐานความเชื่อที่สั่งสมถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ดังนั้นแนวทางการพัฒนาระบบการแพทย์พื้นบ้านควรให้ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการแพทย์สมัยใหม่กับบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น หมอเป่า อาจารย์ผู้ประกอบพิธีกรรม เพื่อเป็นแนวทางในการดูแลรักษาผู้ป่วย โดยใช้หลักความเชื่อที่ปฏิบัติต่อกันมาควบคู่กับการแพทย์สมัยใหม่

4.3.1.2 การพัฒนาระบบการแพทย์ภาคประชาชน เป็นรูปแบบในการจัดการดูแลสุขภาพและแก้ปัญหาสุขภาพของประชาชนในชุมชนเมื่อเกิดการเจ็บป่วยหรือไม่สบายบนพื้นฐานการตัดสินใจของผู้ป่วย ครอบครัวและเครือญาติที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการเลือกวิธีปฏิบัติในการรักษา ดังนั้นแนวทางการพัฒนาระบบการแพทย์ภาคประชาชนควรให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เช่น หลักการแพทย์สมัยใหม่ การดูแลรักษาผู้ป่วย การป้องกันและรักษาโรค เป็นต้น ให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการรักษาของระบบนี้

ประกอบด้วย ผู้ป่วย บุคคลในครอบครัว ญาติ ผู้ที่ผู้ป่วยให้ความเคารพนับถือ ผู้ประกอบพิธีกรรม เป็นต้น เพื่อการตัดสินใจในการเลือกวิธีการรักษา เลือกสถานที่ในการรักษา การเลือกหมอที่จะรักษาผู้ป่วยบนพื้นฐานความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง

4.3.1.3 การพัฒนาระบบการแพทย์สมัยใหม่ เป็นรูปแบบในการจัดการดูแลสุขภาพและแก้ปัญหาสุขภาพของประชาชนในชุมชนเมื่อเกิดการเจ็บป่วยหรือไม่สบายโดยใช้หลักการแพทย์สมัยใหม่ ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ที่ได้รับสิทธิ์ประกันสุขภาพถ้วนหน้าสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลตามสถานพยาบาลของรัฐ ได้แก่ คลินิกชุมชนของเทศบาล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านปง โรงพยาบาลแม่แตง ดังนั้นการพัฒนาระบบการแพทย์สมัยใหม่ หน่วยงานที่รับผิดชอบคือ กองสาธารณสุขฯ เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านปง ควรดำเนินการให้ประชาชนในชุมชนทุกคนได้รับสิทธิ์ประกันสุขภาพถ้วนหน้าซึ่งเป็นรัฐสวัสดิการตามระบบการแพทย์สมัยใหม่ เพื่อให้ประชาชนได้รับสวัสดิการด้านการดูแลรักษาพยาบาลโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

4.3.2 แนวทางการส่งเสริมสุขภาพและควบคุมป้องกันโรคของชุมชน ประกอบด้วย 3 แนวทาง คือ (1) มีคณะกรรมส่งเสริมสุขภาพของชุมชน (2) กระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรม และ (3) กิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพของชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

4.3.2.1 มีคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพชุมชน เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านสุขภาพของชุมชน ประกอบด้วย

4.3.2.1.1 กรรมการที่ปรึกษา เป็นตัวแทนของหน่วยงานเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา มีหน้าที่ให้คำปรึกษาในการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน ประกอบด้วย

(1) ประธานสภาเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา
(2) นายกเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา
(3) รองนายกเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา
(4) สมาชิกสภาเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา เขต 2
(5) ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา

4.3.2.1.2 คณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพชุมชน

(1) ประธานชุมชนบ้านท่าต้นปุย	ประธาน
(2) รองประธานชุมชนบ้านท่าต้นปุย	รองประธาน
(3) หัวหน้ากลุ่มผู้สูงอายุ	กรรมการ
(4) หัวหน้ากลุ่มเกษตรกร	กรรมการ
(5) หัวหน้ากลุ่มแม่บ้าน	กรรมการ
(6) หัวหน้ากลุ่ม อสม.	กรรมการ

(7) หัวหน้ากลุ่มเยาวชน กรรมการ

(8) ประชาสัมพันธ์ชุมชนบ้านท่าต้นปุย กรรมการและเลขานุการ

4.3.2.2 มีกระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพ การดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของชุมชนจะมอบหมายให้แต่ละกลุ่มเป็นผู้รับผิดชอบในการทำกิจกรรมของกลุ่ม โดยให้ทุกภาคส่วนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมตั้งแต่การวางแผน การดำเนินกิจกรรม การกำกับติดตามและประเมินผล ตลอดจนนำผลการประเมินมาปรับปรุงให้ดีขึ้น

4.3.2.3 มีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของชุมชน ทั้งกิจกรรมและแนวทางการดำเนินกิจกรรมเพื่อนำไปทดลองปฏิบัติ ดังนี้

4.3.2.3.1 กิจกรรมตรวจสุขภาพประจำปี มีแนวทางการดำเนินกิจกรรมดังนี้ (1) จัดให้มีกรรมการตรวจสุขภาพประจำปีของชุมชน โดยมีหัวหน้ากลุ่ม อสม. เป็นประธาน มีสมาชิก อสม. และตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ เป็นกรรมการ (2) คณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพชุมชนดำเนินการประสานกองสาธารณสุขฯ เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนาในการจัดทำโครงการเพื่อขอสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรม (3) เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนาสนับสนุนงบประมาณและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากคลินิกชุมชนของเทศบาล (4) จัดกิจกรรมตรวจสุขภาพประจำปี โดยกรรมการตรวจสุขภาพประจำปีของชุมชนร่วมกับคลินิกชุมชนของเทศบาลและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านปง เพื่อหาภาวะความเสี่ยงเกิดโรคต่าง ๆ เช่น โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง มะเร็งปากมดลูก มะเร็งเต้านม ตรวจหาสารเคมีในเลือด และ (5) จัดกิจกรรมรณรงค์การตรวจสุขภาพประจำปี ด้วยการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายและแจกแผ่นพับประชาสัมพันธ์ประชาชนตามบ้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่มีความเสี่ยง เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น

4.3.2.3.2 กิจกรรมการออกกำลังกายรำไม้พลอง มีแนวทางในการดำเนินกิจกรรมดังนี้ (1) จัดประชุมผู้สูงอายุเพื่อให้ความรู้และสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการออกกำลังกายตลอดจนศึกษาความต้องการหรือความสนใจในกิจกรรมการออกกำลังกายที่ผู้สูงอายุต้องการ ซึ่งกิจกรรมที่ผู้สูงอายุสนใจ คือ รำไม้พลอง (2) ประชาสัมพันธ์เชิญชวนสมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุและประชาชนที่สนใจมาร่วมกิจกรรม และ (3) จัดกิจกรรมการออกกำลังกายรำไม้พลองทุกวันจันทร์ วันพุธ และวันศุกร์ เวลา 06.00 – 07.00 น. ณ บริเวณลานหน้าเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา โดยกองสาธารณสุขฯ เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนาจัดหาวิทยากรและสนับสนุนอุปกรณ์ในการทำกิจกรรม

4.3.2.3.3 กิจกรรมเต้นแอโรบิก เป็นกิจกรรมที่กลุ่มแม่บ้านให้ความสนใจและมีความต้องการร่วมกิจกรรม มีแนวทางในการดำเนินกิจกรรมดังนี้ (1) ประชาสัมพันธ์เชิญชวนกลุ่มแม่บ้านและประชาชนที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม และ (2) จัดกิจกรรมการออกกำลังกายเต้นแอโรบิกทุกวัน เวลา 17.30 – 18.30 น. ณ บริเวณลานหน้าเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา โดยกองสาธารณสุขฯ เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนาจัดหาวิทยากรนำเต้นและจัดเตรียมสถานที่

4.3.2.3.4 กิจกรรมการออกกำลังกายสำหรับเยาวชน เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนส่งเสริมให้เยาวชนได้แสดงออกซึ่งความสามารถด้านกีฬา รวมทั้งเป็นการส่งเสริมให้เยาวชนรักการออกกำลังกาย

และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีแนวทางในการดำเนินกิจกรรมดังนี้ (1) จัดประชุมเยาวชนในชุมชนเพื่อระดมความคิดเห็นและความต้องการกิจกรรมออกกำลังกาย กิจกรรมที่เยาวชนสนใจ คือ ฟุตซอล และแบดมินตัน โดยกลุ่มเยาวชนจะประสานกับคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพชุมชนเพื่อประสานกองสาธารณสุขฯ เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนาในการจัดทำโครงการขอสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรม และ (2) เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา สนับสนุนอุปกรณ์การเล่นกีฬาให้แก่ชุมชน ได้แก่ ลูกฟุตซอล เสาและตาข่ายแบดมินตัน 1 ชุด ไม้แบดมินตันและลูกแบดมินตัน 2 ชุด

ตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น 2 ประเด็น คือ (1) รูปแบบการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา (2) ผลการใช้รูปแบบการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา มีรายละเอียดดังนี้

1. รูปแบบการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา

จากข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลสภาพและศักยภาพที่เอื้อต่อการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนาในขั้นตอนที่ 1 และการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) กับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มเยาวชน โดยมีผู้เข้าร่วมกลุ่มละประมาณ 8 – 12 คน แล้วนำข้อมูลไปสังเคราะห์เพื่อสร้างรูปแบบและจัดเวทีประชาคมโดยมีตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ และตัวแทนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนาที่ปฏิบัติงานในชุมชนเข้าร่วมเพื่อวิพากษ์รูปแบบการจัดการสุขภาพภาคประชาชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและตรวจสอบความถูกต้องของรูปแบบ จากนั้นนำรูปแบบที่ผ่านการวิพากษ์ไปทดลองปฏิบัติกิจกรรมตามที่กำหนดเป็นระยะเวลา 3 เดือน ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observation participatory) โดยผู้วิจัยได้เข้าร่วมการทำกิจกรรมของชุมชน และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Observation non - participatory) เพื่อติดตามพฤติกรรมการดูแลสุขภาพและพฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของสมาชิกชุมชน และจัดประชุมเพื่อติดตามประเมินผลการใช้รูปแบบและปรับรูปแบบให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา ประกอบด้วย (1) การจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพชุมชน (2) จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพชุมชน (3) ประเมินผลโครงการส่งเสริมสุขภาพชุมชน และ (4) การปรับปรุงการดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

1.1 การจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพชุมชน (Plan) เป็นการสำรวจข้อมูลพื้นฐานด้านสุขภาพ เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานด้านสุขภาพของประชาชน เช่น สาเหตุการตาย สาเหตุการป่วย โรคที่เป็นปัญหาของชุมชน เป็นต้น โดยคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพชุมชนจะดำเนินการร่วมกับ อสม. ของชุมชน วิธีที่ใช้ในการ

รวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสังเกตและการประชุมของแต่ละกลุ่มเพื่อสรุปปัญหาและแนวทางการพัฒนาของแต่ละกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีการใช้ข้อมูลจากแหล่งอื่น ๆ มาประกอบการทำข้อมูลพื้นฐานด้านสุขภาพ เช่น ข้อมูลจากกองสาธารณสุขฯ ของเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เป็นต้น เมื่อได้ข้อมูลพื้นฐานด้านสุขภาพแล้วจะดำเนินการวิเคราะห์ปัญหาและจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพของชุมชนโดยนำข้อมูลพื้นฐานด้านสุขภาพ ปัญหาและแนวทางการพัฒนาของแต่ละกลุ่มมาร่วมกันพิจารณากำหนดเป็นแผนพัฒนาสุขภาพของชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น คณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพชุมชน ตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ตัวแทนจากเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา (กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม) และตัวแทนจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เป็นต้น หลังจากนั้นนำแผนพัฒนาสุขภาพของชุมชนที่จัดทำขึ้นเสนอต่อที่ประชุมของชุมชน (เวทีประชาคม) และนำแผนพัฒนาสุขภาพของชุมชนที่ผ่านการเห็นชอบจากชุมชนเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา

1.2 การจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของชุมชน (Do) เป็นการดำเนินกิจกรรมตามแผนงานหรือโครงการที่ได้กำหนดไว้ เมื่อแผนพัฒนาสุขภาพของชุมชนได้รับการพิจารณาอนุมัติและสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนาแล้ว ชุมชนจะต้องจัดทำโครงการและดำเนินกิจกรรมตามแผนงานที่ได้เสนอไว้ โดยกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนที่เป็นผู้เสนอโครงการจะเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการดำเนินกิจกรรม และกองสาธารณสุขฯ เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนาเป็นผู้กำกับติดตามการใช้งบประมาณให้ถูกต้องเป็นไปตามระเบียบ

1.3 การประเมินผลโครงการส่งเสริมสุขภาพของชุมชน (Check) เป็นการประเมินผลการดำเนินงานหลังจากเสร็จสิ้นการจัดกิจกรรม โดยคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพชุมชนจะประเมินผลร่วมกับผู้รับผิดชอบโครงการแต่ละโครงการ เพื่อติดตามและประเมินผลว่าการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของชุมชนเป็นไปตามแผนหรือไม่ มีปัญหาเกิดขึ้นในระหว่างการจัดกิจกรรมหรือไม่ ซึ่งจะทำให้ผู้รับผิดชอบโครงการได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์เพื่อนำไปปรับปรุงการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

1.4 การปรับปรุงโครงการส่งเสริมสุขภาพของชุมชน (Act) เป็นการนำข้อมูลจากผลการประเมินโครงการมาปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยผู้รับผิดชอบแต่ละโคงการ เมื่อผลลัพธ์การดำเนินกิจกรรมไม่บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาสุขภาพชุมชน จะต้องมีการปรับปรุงแก้ไข โดยจัดประชุมภายในกลุ่มเพื่อวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจนหาแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกัน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาแบบเดิมในจัดกิจกรรมครั้งต่อไปและเพื่อให้การปฏิบัติครั้งต่อไปดีขึ้นกว่าเดิมซึ่งข้อมูลที่ได้จากการปรับปรุงจะช่วยให้การวางแผนจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของชุมชนมีความสมบูรณ์เพิ่มขึ้น นอกจากนี้หากกิจกรรมใดที่ดำเนินการแล้วผลลัพธ์เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาสุขภาพชุมชนก็จะต้องมีการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไปอีก

2. ผลการใช้รูปแบบการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา

จากการทดลองปฏิบัติกิจกรรมตามรูปแบบจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา รวมทั้งติดตามและประเมินผล ตลอดจนแก้ไขกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนโดยทดลองปฏิบัติเป็นระยะเวลา 3 เดือน ตั้งแต่เดือนกันยายน – เดือนพฤศจิกายน 2557

สามารถนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น 2 ประเด็น คือ (1) ผลการพัฒนาการดูแลและการรักษาสุขภาพของชุมชน และ (2) ผลการส่งเสริมสุขภาพและควบคุมป้องกันโรคของชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ผลการพัฒนาการดูแลและรักษาสุขภาพของชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา

จากการศึกษาพบว่า หลังจากการใช้รูปแบบที่สร้างขึ้น เมื่อประชาชนเกิดการเจ็บป่วยจะมีวิธีการดูแลรักษาด้วยการพึ่งพิงระบบการแพทย์พื้นบ้าน ระบบการแพทย์สมัยใหม่ โดยใช้ระบบการแพทย์ภาคประชาชนเป็นส่วนกำหนดทางเลือกปฏิบัติว่าจะดูแลรักษาแบบใด มีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 การพัฒนาระบบการแพทย์พื้นบ้าน พบว่า หลังจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับระบบการแพทย์พื้นบ้าน เช่น หมอเป่า หมอนวด อาจารย์ผู้ประกอบพิธีกรรม ได้รับความรู้และมีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการแพทย์สมัยใหม่ บุคคลดังกล่าวได้ปรับเปลี่ยนวิธีการรักษาโดยใช้หลักความเชื่อที่ได้รับการสั่งสมถ่ายทอดจากบรรพบุรุษและนำมาปฏิบัติในการรักษาร่วมกับหลักการแพทย์สมัยใหม่เป็นแนวทางในการดูแลรักษาผู้ป่วย เช่น หมอนวดจะนวดกดจุดให้ถูกต้องตามหลักกายวิภาคศาสตร์ เป็นต้น

2.1.2 การพัฒนาระบบการแพทย์ภาคประชาชน พบว่า หลังจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการรักษาของระบบนี้ซึ่งประกอบด้วยผู้ป่วย บุคคลในครอบครัว ญาติ และผู้ที่ผู้ป่วยให้ความเคารพนับถือ ได้รับความรู้เกี่ยวกับหลักการแพทย์สมัยใหม่ การดูแลรักษาผู้ป่วย การป้องกันและรักษาโรค ทั้งจากการจัดอบรมให้ความรู้และการให้ความรู้ทางเสียงตามสายของชุมชน ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดังกล่าวเปลี่ยนทัศนคติและสามารถตัดสินใจเลือกวิธีการรักษา เลือกสถานที่และเลือกแพทย์ที่จะรักษาผู้ป่วยบนพื้นฐานความรู้ที่ถูกต้อง

2.1.3 การพัฒนาระบบการแพทย์สมัยใหม่ พบว่า หน่วยงานที่รับผิดชอบคือ กองสาธารณสุขฯ เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านปง ได้ดำเนินการให้ประชาชนในชุมชนทุกคนได้รับสิทธิ์ประกันสุขภาพถ้วนหน้าซึ่งเป็นรัฐสวัสดิการตามระบบการแพทย์สมัยใหม่ เพื่อให้ประชาชนได้รับสวัสดิการด้านการดูแลรักษาพยาบาลโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

2.2 ผลการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและควบคุมป้องกันโรคของชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา

2.2.1 กระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพ พบว่า รูปแบบการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชนสามารถขับเคลื่อนการทำงานได้ดี โดยมีคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพชุมชนทำหน้าที่กระตุ้น สนับสนุน ส่งเสริมให้แต่ละกลุ่มในชุมชนดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ และเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการด้านสุขภาพซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นในการดำเนินงาน สำหรับจุดที่ควรปรับปรุง คือ การสร้างความเข้าใจกับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เกี่ยวกับขั้นตอนขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา เพื่อสนับสนุนและขับเคลื่อนกิจกรรมให้ดำเนินต่อไปได้และเกิดพัฒนาต่อไป

2.2.2 การจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของชุมชน มีผลการดำเนินการดังนี้

2.2.2.1 กิจกรรมตรวจสุขภาพประจำปี พบว่า การทำงานเชิงรุกของกรรมการตรวจสุขภาพของชุมชน เช่น การรณรงค์ให้ตรวจสุขภาพด้วยการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายและแจกแผ่นพับประชาสัมพันธ์ตามบ้านต่าง ๆ สามารถสร้างความตระหนักและทำให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญของการตรวจ

สุขภาพได้เป็นอย่างดี จะเห็นได้จากประชาชนในชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเสี่ยง ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้านทุกคนได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการตรวจสุขภาพประจำปี มีความสนใจตื่นตัวและเข้ารับการตรวจสุขภาพประจำปีมากขึ้น

2.2.2.2 กิจกรรมการออกกำลังกายรำไม้พลอง พบว่า ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้นและตระหนักถึงความสำคัญของการออกกำลังกาย ผู้สูงอายุที่มาออกกำลังกายได้แสดงความเห็นว่า “การออกกำลังกายมันมีประโยชน์มากนะ นอกจากจะทำให้ร่างกายของเราแข็งแรงแล้ว ยังลดความเสี่ยงต่อการเป็นโรคเบาหวาน โรคอ้วน” (นายศักดิ์ [นามสมมุติ], สัมภาษณ์, 8 พฤศจิกายน 2557)

2.2.2.3 กิจกรรมเต้นแอโรบิก พบว่า กลุ่มแม่บ้านให้ความสำคัญในการออกกำลังกายและเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดในตอนเย็นมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีผู้สนใจในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่าประชาชนในชุมชนมีความตื่นตัวด้านการส่งเสริมสุขภาพเพิ่มมากขึ้น

2.2.2.4 กิจกรรมการออกกำลังกายสำหรับเยาวชน พบว่า กลุ่มเยาวชนได้มาออกกำลังกายตอนเย็นมากขึ้น สังเกตได้จากมีกลุ่มเยาวชนขอยืมอุปกรณ์แบดมินตันไปเล่นบริเวณหน้าศาลาประชาคมและมีเยาวชนมานั่งรอเพื่อเล่นแบดมินตัน นอกจากนี้เยาวชนบางส่วนที่ไปเต้นแอโรบิกร่วมกับกลุ่มแม่บ้าน แสดงให้เห็นว่ากลุ่มเยาวชนได้ให้ความสำคัญกับการออกกำลังกาย และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในช่วงเย็นด้วยการออกกำลังกาย

จากผลการศึกษาพบว่ารูปแบบการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา เป็นการทำงานของประชาชนที่เกิดขึ้นภายใต้การตัดสินใจและความต้องการของชุมชน ประชาชนและชุมชนสามารถคิดเอง ทำเองได้ มีอิสระในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เริ่มตั้งแต่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาชุมชนร่วมกันเพื่อกำหนดแนวทางการแก้ไขที่สอดคล้องกับวิถีชุมชนรวมทั้งจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพชุมชน และจัดกิจกรรมที่มีความเหมาะสมกับบริบทของชุมชนในปัจจุบัน มีการติดตามและประเมินผล ตลอดจนปรับปรุงการดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพของชุมชนร่วมกันโดยใช้กระบวนการดำเนินงานที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย มีคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพชุมชนเป็นผู้ขับเคลื่อนการดำเนินงาน ประสานการทำงานร่วมกับกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการดำเนินกิจกรรม สามารถสรุปได้ดังภาพที่ 4.3

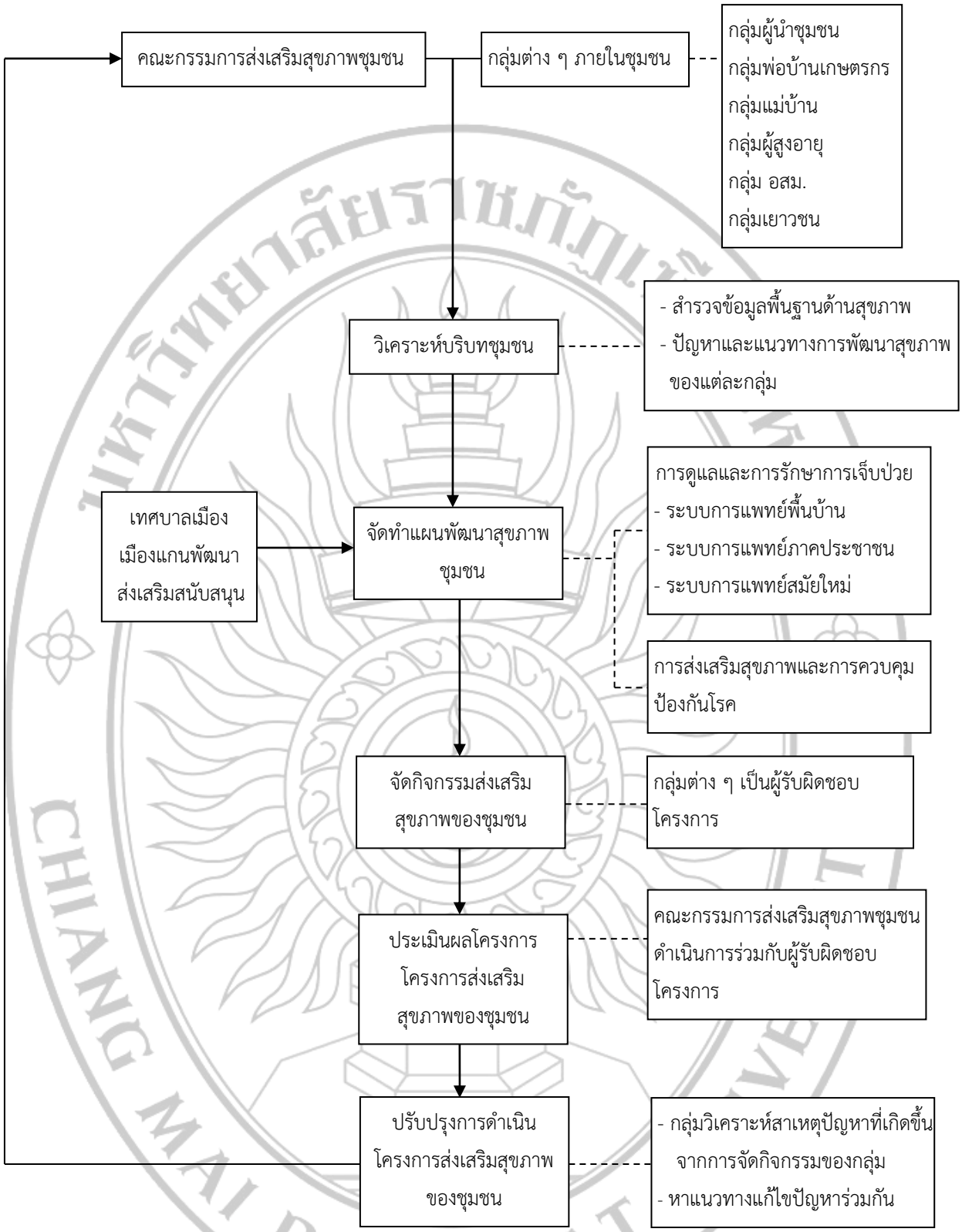

ภาพที่ 4.3 รูปแบบการจัดการระบบสุขภาพภาคประชาชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา